

Метафізичний реквієм

КУПИТИ

«Метафізичний реквієм» - поема, автором якої є Володимир Гаряїв (1914 - 1997) - останній український футурист, учень Михайля Семенка, член легендарного футуристичного гурту «Нова генерація», свідок українського літературного відродження 1920 - 1930-х років. Свій твір Володимир Гаряїв почав писати ще в 30-х, час від часу повертаючись до цього протягом свого життя й завершивши щойно в 90-х. На жаль, за свого життя автор так і не побачив книги. Нині Meridian Czernowitz спільно з Харківським літературним музеєм підготували до друку цей унікальний текст - що є водночас свідченням про криваву епоху й присвятою друзям, які відійшли. Текст, що викриває час і виправдовує сучасників. Текст, написаний із великою любов'ю та гіркотою. Видання здійснено з ініціативи КЗК «Харківський літературний музей». Підготовка тексту до публікації - Куценко М. М. Рукопис зберігається у фондах КЗК «Харківський літературний музей».

Володимир Гаряїв

МЕТОЛ
ФІЗИЧ
НИЙ
РЕК
ВІСМ

MERIDIAN CZERNOWITZ

з післямовою Сергія Жадана

MERIDIAN CZERNOWITZ
МІЖНАРОДНА ЛІТЕРАТУРНА
КОРПОРАЦІЯ

ВОЛОДИМИР ГАРЯЇВ

МЕТАФІЗИЧНИЙ РЕКВІЄМ

/ поема - трактат /

Ілюстрації
ВАЛЕРА БОНДАРА

MERIDIAN CZERNOWITZ

2020

ПЕРЕАМОВІ

Замолоду, ще за 30-х років, я довго вагався у виборі між поезією і філософією. Посвідченням цього стала поема-трактат «Метафізичний реквієм», яку в першій редакції я написав протягом 1932 р. Задум поеми був пов'язаний з намаганням досягнути суперечності духовних кидань мого сучасника шляхом поетично-філософського аналізу його екзистенційного буття, тобто його переживань власного існування в часі.

Поема являє собою спробу дати аналіз екзистенційного буття людини, видозміни всіх її «критичних» екзистенційних відчуттів і рефлексій за умов перебування у «прикордонних ситуаціях» *внутрі-, між- і надособового* існування. Будь-яка людина, опиняючись перед обличчям смерті, переживає більш-менш повний «набір» таких екзистенційних станів. Дещо пізніше я визначив цей задум як поетичну критику філософії страждання. Зазнавши на той час значного впливу філософії Мартіна Гайдеггера, із «*Sein und Zeit*», котрого мене вперше познайомив мій вчитель і друг Михайль Васильович Семенко, я заразом (так само як і Семенко, поет усталеного оптимістичного ідеалоствердження)

не міг сприйняти глибоко песимістичного світобачення засновників екзистенціалізму. Щоправда, своє філософське кредо я спробував ще тоді визначити як світоставлення *скептика-оптиміста*, де скептицизм торкався насамперед оцінки існуючого, тоді як оптимізм – розуміння перспектив, внутрішніх потенцій людства загалом. Як тоді, так і пізніше я шукав потверджень своїм поглядам у творах Канта, Ніцше (зокрема в його вченні про волю до життя і в його естетичній концепції), Маркса і Бердяєва (в останнього я особливо цінував його антидоктринальність і розуміння духовності як пошуку творчої свободи), дещо пізніше – Вернадського і Тейяр де Шардена, з їхнім вченням про ноосферу, і етиці Альберта Швейцера, намагаючись досягти недуалістичної інтеграції матеріалізму і суб'єктивного ідеалізму, як двох врівноважувальних крил ширяючого людського духу. При цьому я виходив з того, що філософія являє собою саме інтегративну, *інтегрувальну* форму суспільної свідомості.

Не маючи змоги прилюдно висловити за тих часів своїх думок, я значну частину філософських фрагментів «Реквієму» тримав у пам'яті, полишивши в рукопису численні лакуни. Перший варіант поеми (за назвою «Заповіт братам») я прочитав Семенкові десь на кінці 1932-го або на початку 1933 р. Михайль Васильович зразу ж подзвонив І.Ю. Кулику (той був тоді головою Оргкомітету майбутньої спу, під контролем котрого на той час перебували всі літературні часописи) і запросив його до себе (Кулик жив у сусідньому під'їзді тепер добре відомого будинку «Слово»), і коли І.Ю. прийшов, примусив мене читати поему знову. Здається, на Кулика читання справило враження, але він тут же почав

борсатися, зажадав рішучої переробки і, посилаючись на мій «надмірний натуралізм» і «несумісну з нашим часом розгубленість» та ще на низку належних ізмів, своєї згоди на друкування поеми у тодішньому вигляді, на чому наполягав Семенко, не дав. П. Г. Тичина (якому я читав «Заповіта» теж десь 1933 р.), так само як і Семенко, поставився до поеми схвильовано й обіцяв посприяти її публікації в «Червоному шляху» (він сам і відібрав для цього кілька фрагментів), але в редакції їх знову було відхилено. Дещо пізніше Ігор Муратов і Іван Калянник запропонували, щоб я дав «Заповіта» для великого збірника молодих харківських поетів, котрий вийшов друком десь на кінці 30-х років, але і на цей раз пильні редактори «Заповіту» не перепустили, і збірник вийшов без моєї участі. Останні надії на публікування поеми я втратив 1937 р., коли були розстріляні всі мої найближчі друзі – поети-футуристи – і шлях у літературу був для мене конче перекритий.

Я надовго відійшов від літератури, занурився в естетику і філософію. Про поему не згадував аж до 1956 року, коли, уражений хх з'їздом і першою хвилику реабілітацій, відтворив на папері всі згадані вище філософські фрагменти і заповнив відповідні лакуни. Саме тоді поема і перетворилася із «Заповіту» на «Реквієм» – реквієм пам'яті мого нещасного, захопленого і вкрай спантеличеного, самовідданого, багато в чому героїчного і роздертого кричущими протиріччями, дезорієнтованого, позбавленого ідеалів і замордованого покоління. Звідси і образ Миколи Орленка – спершу я мав на увазі мого закатованого 1937 р. друга, обдарованішого поета Миколу Скубу, але образ

водночас мав бути більш узагальненим. Тоді ж рукопис набув і своєї композиційної завершеності, чотиричастинності: три №№ традиційного реквієму (похмура *Dies irae*, сповнена уболівань *Recordare*, безкомпромісно-жорстока *Rex tremendae*) і, на противагу звичній *Lacrimosa* – заключна Безслізна, як апофеоз людського безстрашся на порозі смерті. Я почав був знову готувати поему до друку, радився щодо цього з Мисиком і Муратовим. Але невдовзі як загальна ситуація, так і особисті обставини змінилися і примусили мене знову покласти на подальшу перевірку рукопису часом.

1960 року в Харкові відбулася республіканська філософська конференція з питань «розвитку соціалістичної надбудови». Спершу на ній передбачалося заслухати, поруч з основною доповіддю доцента І.М. Куликова (з хду), і мою співповідь про загальні закони надбудови. Але несподівано перед відкриттям конференції за вказівкою «згори»¹ мою доповідь було вилучено з програми. Коли ж я домігся від президії конференції хоч короткого виступу за заявленою темою, то у зв'язку з моїм твердженням, що одним із загальних законів розвитку надбудови має бути закон, згідно з яким «вільний розвиток кожного є умовою вільного розвитку всіх» (відома теза «маніфесту Комуністичної партії»), Куликов у позачерговому виступі від імені президії звинуватив мене у відходженні від... марксизму. Коли ж я домігся ще й дати довідку, продемонструвавши вченій аудиторії текст «Маніфесту», і сказав, що головний доповідач звинуватив у відходженні від марксизму не мене, а Маркса, у зв'язку з чим я зі свого боку міг би звинуватити

¹ За наполяганням Г. Є. Глезермана, проти концепції котрої була по суті спрямована моя доповідь.

його лише в недоходженні, а не у відходженні від останнього, – знявся скандал. Партапаратники, особливо харківські, цього мені пробачити не могли. В партійних інстанціях я був оголошений ревізіоністом. Почались переслідування, провокації, посилене і мало не на 30 років розкручене застукування й винюхування гебістами тощо. Моє обурення цією розправою вимагало своєю чергою адекватної емоційної розрядки. І я її знайшов, ще раз повернувшись до «Реквієму», і передусім до тих його розділів, де йшлося саме про *вільний розвиток кожного* в контексті пошуків людиною смислу життя в умовах бездуховності і, відповідно, – співвідношення свободи і щастя, ідеалів і ілюзій (див. II–IV розділи поеми). Все це дало мені змогу не тільки поставити крапки над всіма можливими «і» стосовно моїх власних комуністичних ілюзій, але й поширити, істотно поглибити суто філософські фрагменти поеми, вперше визначивши її для самого себе як свого роду жанрового кентавра, як твір найперше не літературний, а філософський, як «*поему-трактат*».

Але тут пішли інші життєві бурі – не про них мова, – які ще мало не на чверть сторіччя віддалили мене від завершення «Реквієму». Внаслідок цього лише на кінці 80-х – на початку 90-х років я зміг віддатися остаточному його доопрацюванню. Тепер мене турбувало одне: чи витримає поема таку сувору перевірку часом? Адже за 60 років від її розпочатку змінилося все: життя, суспільні погляди, критерії поетичності, змінилася мова, змінився я сам. І якщо попри все це я наважуюсь на публікацію, врешті-решт, цього багатостраждального твору, то головним чином

з огляду на те, що вік являє собою яке не яке, а все ж таки ніколи і нічим незамінне *свідощтво сучасника* про трагічні кидання його покоління між моторошною бездуховністю часу і відприродно закладеною в людині потребою ідеалоствердження. Власне, вже сама оповідана в цій передмові історія створення поеми є наочним виявом цих безперестанних кидань. Певно, хоч цього в «Реквієму» ніхто не відніме.

I, на закінчення, ще одне зауваження. Жанр філософської поеми передбачає підготовленого читача. Ось чому, позначивши більшість неминучих за даного жанру алюзій та ремінісценцій курсивом, я запобігаю спокусі заводнити текст спрощувальними пояснювальними примітками загальнокультурологічного характеру. Що ж до «авангардистської ускладненості» форми поеми, то дозволю собі єдиний упереджувальний коментар. Я – прибічник змістовної поезії. При цьому Семенко свого часу вчив мене *синтетичності* образного мислення. Звідси використання таких прийомів, як крізні образи, кольорові квадрати, збільшування шрифтів у рядку (= крик), накладання музичних образів на поетичні, паралельність кількох текстів із графічним почленуванням сторінки за допомоги енцефалограм («подвоєння свідомості») тощо. Прошу сприймати це не як зовнішню футуристичну атрибутику, а як пошук «*стереоскопічності*» образної виразності. Без «*зустрічної*» настанови читача сприйняття твору ускладнюється.

Харків, 15-III-96 р.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ